

Vliv II. vatikánského koncilu na postoj církve ke světu v Českých zemích

Petra Otýpková

OTÝPKOVÁ, P.: Impact of Second Vatican Council on attitude to Church towards World in Czech countries. *Studia Aloisiana*, 2020.

The aim of this paper is to describe and analyse Impact of Second Vatican Council on attitude to Church toward World in Czech countries. The Church and the World were very different mental environments in Czech countries, because of communistic government, what effort to eliminate the Church. This paper is seeking answers for questions about possibilities to put in to practice ideas of above-mentioned Council. Church in czech countries during of communistic period was looking for the ways how to survive and exist. The Church response in differents ways: collaborated, co-existed, passive resistance, active resistance. Part of Church was in underground, part in exil as well. Second Vatican Council encourage to take a responsibility for society and read significance of time.

Keywords: Church, Second Vatican Council, World, collaboration, effort, attitude, responsibility for society

1. Úvod

Ve svém předchozím článku *Postoj církve ke světu v dokumentech II. vatikánského koncilu* jsme hledali odpověď na otázku, jaký postoj církev ke světu zaujímá. Záměrně jsme volili koncilní dokumenty, protože tvoří ucelený, zásadní a nejvíce dosažitelný výstup II. vatikánského koncilu.

Církev na II. vatikánském koncilu hledala způsob, jak vyjádřit svoji podstatu a jak srozumitelně hlásat evangelium, svoji nauku dobovému světu,¹

¹ Srov. MÁDR, O.: Jan XXIII. zahajuje koncil. In: *Teologické texty*, číslo 4, 2002, s. 133.

aniž se mu podbízela a sama zesvětštila.² Což nabízí otázku, co je svět a v čem se od církve liší?

Jako základní východisko nám slouží teze Maria-Dominique-Chenu, účastníka II. vatikánského koncilu, že církev a svět jsou různá prostředí, která sice mají odlišné cíle i stav, ale existují společně a vzájemně se mohou doplňovat, vstupují do interakce.³ Církev prochází světem, jeho dějinami, působí v prostoru a čase stvořeného světa.⁴ I když se v průběhu dějin dopouštěla chyb, vždy usilovala o spásu celého světa.⁵ Ke světu podle situace volila následující přístupy: přijímající, respektující, korigující nebo kritický.⁶ Svět reagoval na církev různě, nejčastěji v závislosti na myšlenkovém prostředí, které v oblasti jejího působení převládalo. Někde církev akceptoval a nechal se jí dokonce inspirovat při utváření státních struktur.⁷ Jinde ji v lepším případě pouze tole-roval, v horším záměrně a systematicky pronásledoval.

České země v době II. vatikánského koncilu a až do roku 1989 patřily mezi oblasti, kde převládal ateismus a komunistický režim, který náboženský život a samotnou církev potíral a snažil se o jejich úplnou likvidaci.⁸ Rozdíl mezi prostředím církve a světa, který představoval ponejvíce komunistický režim, byl markantní.⁹ Proto jsme se nyní rozhodli napsat příspěvek *Vliv II. vatikánského koncilu na postoj církve ke světu v Českých zemích*. Zatímco článek *Postoj církve ke světu v dokumentech II. vatikánského koncilu* se zabýval postojem církve ke světu v rovině obecné, navazující příspěvek spočívá v konkretizování životních podmínek církve a jejího postoje k diametrálně odlišnému prostředí, v němž působila. Snaží se tak odpovědět na otázku, v čem se od světa lišila? Jak se ve světě pohybovala? Měla možnost závěry koncilu uvést do praxe? V jakém rozsahu?

Zaměřujeme se hojně na působení církve ad extra, tedy mimo její vlastní prostředí a ad intra, její vnitřní život, neboť tím se II. vatikánský koncil také intenzivně zabýval.¹⁰ Protože náš příspěvek nemá historicko-kritický charakter a jeho cílem je vystihnout základní rysy situace církve v českých zemích během

2 Srov. Autor neuveden.: *II. vatikánský sněm. Příprava a průběh*, vydání neuvedeno, Řím : Křesťanská Akademie, 1966, s. 24, 78 – 79.

3 Srov. LEHMANN, K.: Evangelium a dialog. In: *Teologické texty*, číslo 5, 1995, s. 151; srov. OPATRŇY, M.: *Sociální práce a teologie. Inspirace a podněty sociální práce pro teologii*. 1. vyd., Praha : Vyšehrad, 2013.

4 Srov. OTÝPKOVÁ, P.: Postoj církve ke světu v dokumentech II. vatikánského koncilu. In: *Studia Aloisiana*, ročník 10, 2019, číslo 1, s. 51 – 57.

5 Srov. MÁDR, O.: Jan XXIII. zahajuje koncil, s. 133. Autor neuveden.: *II. vatikánský sněm. Příprava a průběh*, s. 24, 78 – 79.

6 Srov. OTÝPKOVÁ, P.: Postoj církve ke světu v dokumentech II. vatikánského koncilu, roč. 10, 2019, číslo 1, s. 55 – 57.

7 Srov. PETRÁČEK, T.: *Církev, tradice, reforma. Odkaz Druhého vatikánského koncilu*, 1. vyd., Praha : Vyšehrad, 2015, s. 14 – 19.

8 Srov. např. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, 1. vyd., Brno : CDK, 2007.

9 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, 1. vyd., Brno : CDK, 2013, s. 79 – 116.

10 Srov. SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje*, vydání neuvedeno, Řím : Křesťanská Akademie, 1968, s. 221 – 223.

II. vatikánského koncilu, záměrně se vyhýbáme chronologickému popisu událostí. Nakonec se snažíme vyhodnotit, v čem byl výše uvedený koncil pro život církve v českých zemích přínosem.

2. Odlišnosti světa od církve

Jestliže svět je prostředí, které se od církve liší, je nutné položit si otázku, co tuto odlišnost způsobuje? Koncilní dokumenty používají pro svět označení národy, různé kultury, zvyklosti,¹¹ které souhrnně vytváří určité prostředí. Tvůrcem tohoto prostředí je člověk, který je jím zároveň i utvářen.¹² Můžeme tedy říci, že odlišnost světa od církve spočívá především v jiném mentálním nazírání stejných skutečností. Přičemž základními skutečnostmi zde myslíme: katolickou církev jako instituci i její věrouku, odlišné křesťanské denominace, popřípadě jiná náboženství, společenské zřízení.

Jaká mentální prostředí, odlišná od církve,¹³ v době II. vatikánského koncilu a zejména v českých zemích, se vyskytovala? Jaký postoj k nim církev zaujímala?

2.1. Společenské zřízení

V českých zemích oficiálně panoval komunistický a ateistický režim. Jeho základ tvoří marxismus, jehož základní rysem byl třídní boj mezi jednotlivými společenskými třídami. Ty dělil na vládnoucí a vykořisťované. Marxistická ideologie vycházela z dialektického materialismu, podle něž je svět neustálý sled procesů, základ tvoří hmota a vše ostatní je pouze nadstavba a člověk existuje výhradně v kontextu společnosti, nikoliv jako individualita.¹⁴ Což se naprosto vylučovalo s chápáním vlastní identity církve: nemá původ v tomto světě, ale v Ježíši Kristu, Božím Synu, a jejím cílem je sjednotit všechno stvoření a celé stvoření v Kristu. I když působí ve světě v průběhu jeho dějin ve formě viditelné instituce, svojí podstatou je neviditelným, mystickým tělem Kristovým.¹⁵

Oficiální režim proto zejména¹⁶ katolickou církev a její působení potlačoval a systematicky vytěsňoval ze společnosti. Hlavními nástroji bylo

11 Srov. např. GS, AG, SC.

12 Srov. PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962 – 1965. Příprava, průběh, odkaz*, 1.vyd., Praha : Vyšehrad, 1996, s. 31 – 32; srov. SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje*, s. 245.

13 Mentální odlišnosti se projevovaly i uvnitř církve, ale na tomto místě se omezujeme jen na ta nejzákladnější, aby byly více zřejmé kontrasty mezi církví a jejím okolím.

14 Srov. STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filosofie*, 1. vyd., Praha : Zvon. České katolické nakladatelství, 1996, s. 358 – 362.

15 Srov. LG, SC, AA, AG.

16 Nekatolické církve, které byly početně mnohem méně zastoupené, nečelily pronásledování v takové míře, jejich činnost byla do určité míry mlčky tolerována (srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, s. 92; srov. VAŇÁČ, M.:

omezování a zakazování činností a diskriminace věřících. Obojí probíhalo skrytě i otevřeně. Mezi skryté formy patřilo například omezování vydávání náboženské literatury, nejčastěji zdůvodňované nedostatkem papíru nebo sníženými přiděly finančních prostředků.¹⁷ Díla křesťanských autorů byla na seznamech zakázaných knih.¹⁸ Samotní autoři byli, zejména v 50. letech, zatýkáni a odsouzeni za velezradu. Nejčastějším důvodem zatčení a věznění bylo rozvracení lidově-demokratického zřízení.¹⁹ Zatčení a odsouzení se nevyhýbala ani kněžím, řeholníkům a laikům. Po návratu z vězení všichni odsouzení pracovali v dělnických profesích, která byla často mimo obory, kde se kvalifikovali, protože součástí rozsudku bylo odnětí tzv. čestných práv občanských, která znemožňovala vykonávat veřejné, řídicí funkce, působit v akademické sféře.²⁰ Kláštery byly zrušeny, duchovní zůstávali bez státního souhlasu.²¹ Diskriminace laiků se nevztahovala jen na jednotlivce, ale na celé jejich rodiny. Děti často neměly přístup ke vzdělání a zaměstnání, které odpovídalo jejich schopnostem.²² Aby rodiče svým dětem nezavíraly cestu k přiměřenému vzdělání i zaměstnání, přestali je posílat do výuky náboženství. Režim tak využil možnosti zrušit výuku náboženství pro nedostatek zájmu zcela legitimně.²³ Diskriminace a potlačování náboženského života v českých zemích trvalo prakticky až do listopadu 1989.

2.1.1. Reakce církve na společenské zřízení

V ateistickém a komunistickém režimu, který pro církve představoval nepřátelské prostředí-svět, se snažila uhájit svoji existenci. Na základě zvoleného přístupu je církve rozdělována do několika různých skupin.²⁴

První z nich tvoří skupina církve kolaborující. Tvořili ji kněží sdružení v organizacích *Mírového hnutí katolického duchovenstva*, později *Pacem in*

Křesťanské církve v českých zemích v 60. letech (1960 – 1968) In: *Getsemany*, číslo 121, 2001. Dostupné online: www.getsemany.cz/node/318

17 Srov. VAŠKO, V.: *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po 2. světové válce*, 1. vyd., Praha: Zvon. České katolické nakladatelství, 1990, s. 189; srov. NOVOTNÝ, V.: Plán akce pro vydávání českých vysokoškolských příruček bohovědných. Stav české katolické teologie v letech 1949–1950 In: *Studia theologica*, ročník 10, číslo 3, 2008, s. 50 – 51.

18 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 196 – 201.

19 Srov. 70. výročí nakladatelství Vyšehrad 7. května – 1. června. Seminář v Zrcadlové kapli 7. 5. v 17 hodin. Dostupné online: www.nkp.cz/vystavy/2004/vysehrad/vysehrad.htm; srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 76 – 175, 193nn.

20 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 39 – 40, 115 – 127, 156 – 176, 194 – 213; srov. NS RČS 1948 – 1954 In: *Společná česko-slovenská parlamentní knihovna*. Dostupné online: www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/to472_01.htm

21 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 122 – 125, 156 – 176.

22 Srov. Tamtéž, s. 212 – 213.

23 Srov. Tamtéž, s. 218 – 220.

24 Srov. SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje: církve v dnešním světě*. 2. vyd., Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 28 – 31.

Terris.²⁵ Našli se mezi nimi jak aktivní spolupracovníci StB,²⁶ tak pasivní členové, kteří do těchto organizací vstoupili jen proto, aby získali státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti a zajistili veřejné, byť velmi omezené, působení církve ve společnosti.²⁷ Přístup kolaborující církve bychom mohli jednoznačně označit jako přijímající: s režimem se ať už niterně či jen formálně ztotožňovala.

Druhou skupinu tvoří církve koexistující. Duchovní se ocitali mezi mlýnskými kameny. Církve se snažily udržet při životě pokud možno bez konfliktu ve svém vlastním svědomí.²⁸ V praxi to znamenalo, že navenek se příliš neprojevovali. Režimu nekladli odpor, ale také s ním nespolečovali. Svoji víru žili v mezích, které jim společenské zřízení umožňovalo.²⁹ Vedle respektujícího přístupu se zde mohl projevit postoj sebekritický: zejména duchovní z koexistující skupiny církve mohli balancovat na hraně s církví kolaborující a zároveň si vyčítat nízkou míru statečnosti v hájení a šíření víry v nepřátelském prostředí.

Třetí skupina je označována jako církve pasivní rezistence. Církve neodporovala viditelně. Nařízení a zákony však ve skutečnosti ignorovala. Nebylo výjimkou, že duchovní navenek pouze vysluhovali bohoslužby, na veřejnosti nevystupovali protirežimně, ale zapojovali se i do aktivit skryté a podzemní církve.³⁰ I u nich se tak projevil respektující přístup. Pokud se podíleli i na aktivitách skryté a podzemní církve, sloužili jako distribuční kanály koncilních dokumentů a jiných materiálů mezi církví exilovou a místní, lze hovořit i o korigujícím přístupu. Doručováním informací zejména ze svobodného světa, mohli inspirovat či povzbudit nejednoho křesťana, který se aktivně zapojoval do Charty 77 nebo petic, byť jen podpisem.

Čtvrtou skupinu tvoří církve kontestující. Proti komunistickému režimu protestovala a vystupovala otevřeně, veřejně jej usvědčovala z pokrytectví a lichoměrnosti, protože režim navenek hlásal svobodu a demokracii, ale věřící ve skutečnosti pod nejrůznějšími záminkami diskriminoval.³¹ Kontestující církve vykazovala jednoznačně korigující přístup, upozorňovala na nedostatky světa, v čem se odchyloval od křesťanských hodnot, byť hlásal opak.³²

Uvedené členění na základní skupiny, ke kterému připojujeme námi nahlížené přístupy, předkládá Karel Skalický.³³ Jiří Skoblík, který se zaměřuje

25 Srov. VLČEK, V.: Služebníci nevěrní. In: Teologické texty, číslo 2, 2003. Dostupné online: www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/sluzebnici-neverni.html

26 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 140; srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a česká země*, s. 102 – 112.

27 Srov. PETRÁČEK, T.: Několik poznámek k problematice kněží a totalitní státní moci v historickém kontextu. In: *Salve*, číslo 1, 2011, s. 10nn.

28 Srov. SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje: církev v dnešním světě*, s. 31.

29 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 212, 239 – 240, 259 – 260.

30 Srov. Tamtéž, s. 241 – 259 – 260, 324.

31 Srov. Tamtéž, s. 241 – 259 – 260.

32 Srov. SKOBLÍK, J.: Česká ekleziologie padesátých let v teorii a praxi (reminiscence, nikoliv reflexe). In: ed. NOVOTNÝ, V.: *Česká katolická ekleziologie druhé poloviny 20. století*, 1. vyd., Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 51.

33 Srov. SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje: církev v dnešním světě*, 2. vyd., Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 29 – 37.

hlavně na kněze, tuto Skalického klasifikaci nijak nepopírá, připojuje další skupinu, a to nekompromitované loajálnosti, která se venavek mohla jevit jako nesamostatná, bez vlastní iniciativy, ale ve skutečnosti se mohlo jednat o připravenost k aktivní službě v omezených podmínkách.³⁴ Tahle pátá skupina v podstatě koresponduje s církví koexistující.

Stanislav Balík a Jiří Hanuš členění postojů církve vůči režimu ostatních autorů nepopírají a zároveň přichází s vlastní klasifikací. Hovoří o církvi oficiální, která se svým charakterem shoduje s kategorií církve kolaborující nebo koexistující. Neoficiální církev označují jako církev skrytou a do značné míry ji ztotožňují s církví podzemní, což odpovídá pasivní rezistenci a nevyklučuje církev kontestující. Jako samostatnou skupinu přidávají církev exilovou, která působila v zahraničí, a tvořili ji krajané, kteří po emigraci žili v západních zemích, ale udržovali kontakt s církví ve své původní vlasti.³⁵

Aniž bychom popírali výše popsané postoje církve vůči společenskému zřízení, vnímáme rozdíly mezi církví skrytou a podzemní. Skrytá církev vyvíjela i aktivity mimo bohoslužby v kostele, které jako jediné byly státem povoleny a tolerovány, pouze se odehrávaly ve skrytosti. Nejčastější podobou byly katecheze pro děti i dospělé, modlitební setkání, tajné studium teologie či bytové semináře.³⁶ Podstatná ale byla jednota s Římem.³⁷ Podzemní církev na rozdíl od skryté, jednotu s Římem příliš nerespektovala, vytvářela si vlastní struktury a pravidla. Udělovala například kněžská svěcení i ženám nebo ženatým mužům, světila i vlastní biskupy, což nebylo v souladu s apoštolskou posloupností.³⁸

2.2. Nekatolické církve

Protestantské církve už od začátku 20. století projevovaly ekumenické snahy, o dialog s katolíky. Velkým iniciátorem v českých zemích byl protestantský teolog Josef Lukl Hromádka, který se snažil důkladně poznat římskokatolickou církev, což bylo podle něj základ pro kvalitní rozhovory.³⁹ Poznání jiných církví bylo stěžejní i pro poznání církve vlastní i vlastního pojetí evangelia.⁴⁰ Josef Lukl Hromádka byl také iniciátorem ekumenických seminářů v Jirchářích.⁴¹

34 Srov. SKOBLÍK, J.: Česká ekleziologie padesátých let v teorii a praxi (reminiscence, nikoliv reflexe), s. 54.

35 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 239 – 245.

36 Srov. Tamtéž, s. 239 – 244; srov. MUCHOVÁ, M., MUCHA, J., MUCHA, C., MUCHA, I.: Zápas o svobodu – zkušenosti katolické rodiny. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003. Dostupné online: www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Zapas-o-svobodu-zkusenosti-katolicke-rodiny.html.

37 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 239 – 245, 259nn.

38 Srov. Tamtéž, s. 239 – 245.

39 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, s. 141 – 145.

40 Srov. SVATOŇ, R.: *Duchovní cesty českého ekumenismu. Minulost, přítomnost a perspektivy*, 1. vyd., Velehrad-Roma, s.r.o. – Olomouc : Refugium, 2014, s. 79.

41 Srov. SLOUK, P.: *Wie ain Weg durch den Nebel: Rezeption des Zweiten vatikanischen Konzil durh die tschechische Kirche im Spiegel von 31 qualitativen Interview mit Zeitzeugen*, disertační práce, Wien : vlastními náklady, 2001, s. 186 – 187; srov. VANÁČ, M.: *Křesťanské církve v českých zeních v 60. letech (1960 – 1968)*. Dostupné online: www.getsemany.cz/node/318

Samotné semináře měly dvě části: přednášku, po níž následovala diskuse. Během těchto seminářů účastníci reflektovali i samotné společenské dění. Protože protestantské církve komunistický režim toleroval více, seminářům s nelibostí jen přihlížel, takže je můžeme pokládat za poloveřejné.⁴² Ve valné většině byla ekumena provozována utajovaně, formou bytových seminářů či jiných podob neveřejného setkávání, které organizovaly katolické rodiny, a kam docházeli i kazatelé a přátelé z protestantských církví.⁴³ Katolická církev účastí na ekumenických aktivitách, zejména svojí otevřeností k dialogu, hledáním jednoty a spojujících faktorů projevila respektující a přijímající postoj.⁴⁴

3. Vliv II. vatikánského koncilu na postoj církve ke světu v českých zemích

Ohledně II. vatikánského koncilu a církve v českých zemích se mnozí autoři zaměřují spíše na průběh koncilu, informovanost věřících o jeho průběhu, dostupnost dokumentů, jeho samotnou interpretaci a recepci.⁴⁵ Všechny jejich příspěvky ať už přímo či nepřímo obsahují vztah církve a světa, jakožto mentálně odlišného prostředí. Zatímco příspěvky Pavla Ambrose⁴⁶ a některé i Aleše Opatrného⁴⁷ a Michala Opatrného⁴⁸ se soustředí zejména na přínos koncilu pro pastorální teologii a pastorační práci v českých zemích v rovině metodologické, práce Petra Slouka, Stanislava Balíka, Jiřího Hanuše, Pavla Hradílka, Karla Rechlíka se systematicky zaměřují na konkrétní témata a události, které mají s II. vatikánským koncilem a českými zeměmi přímou souvislost.⁴⁹ Určité specifikum přináší příspěvek Aleše Opatrného *Jak byl čten koncil v Čechách*

42 Srov. SVATOŇ, R.: *Duchovní cesty českého ekumenismu. Minulost, přítomnost a perspektivy*, s. 192nn.

43 Srov. VENRKBCOVÁ, D.: *Duchovní klima ve městě Olomouci po roce 1990*, diplomová práce, Olomouc: vlastním nákladem, 2014, s. 59 – 60, 75nn.

44 Srov. SVATOŇ, R.: *Duchovní cesty českého ekumenismu. Minulost, přítomnost a perspektivy*, s. 197.

45 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*; srov. SLOUK, P.: *Wie ein Weg durch den Nebel: Rezeption des Zweiten vatikanischen Konzils durch die tschechische Kirche im Spiegel von 31 qualitativen Interviews mit Zeitzeugen*; srov. OPATRŇÝ, A.: Jak byl čten koncil v Čechách a na Moravě. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003, s. 28 – 30; srov. OPATRŇÝ, M.: *Sociální práce a teologie. Inspirace a podněty sociální práce pro teologii*, s. 84 – 115; srov. AMBROS, P.: Počátky recepce Druhého vatikánského koncilu v českých zemích a vznik Homiletických směrnic. In: ed. NOVOTNÝ, V.: *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, s. 254 – 263.

46 Srov. AMBROS, P.: Počátky recepce Druhého vatikánského koncilu v českých zemích a vznik Homiletických směrnic. In: ed. NOVOTNÝ, V.: *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, s. 254 – 263.

47 Srov. Tamtéž; srov. OPATRŇÝ, A.: Konstituce Gaudium et spes jako inspirace pro současnou pastorální teologii. Dostupné online: <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/konstituce-gaudium-et-spes-jako-inspirace-pro-soucasnou-pastoralni-teologii-ales-opatrnny>.

48 Srov. OPATRŇÝ, M.: *Sociální práce a teologie. Inspirace a podněty sociální práce pro teologii*.

49 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*; srov. SLOUK, P.: *Wie ein Weg durch den Nebel: Rezeption des Zweiten vatikanischen Konzils durch die tschechische Kirche im Spiegel von 31 qualitativen Interviews mit Zeitzeugen*.

a na Moravě. Interpretace a recepce koncilu je zde podána uceleně, chronologicky po jednotlivých desetiletích od let šedesátých až po dobu napsání příspěvku v prvních letech tohoto tisíciletí, přičemž každá dekáda života církve v českých zemích obsahuje základní charakteristiku. Opatrného studie se tak dostává na pomezí metodologie a historického zpracování otázky Druhého vatikánského koncilu u nás.⁵⁰

Výše uvedené práce a také vztah církve a světa přímo či nepřímo popsaný v dokumentech II. vatikánského koncilu nám poslouží jako základ pro analýzu přínosu koncilu v českých zemích.

3.1. Působení církve ad intra a ad extra

Vzhledem k tomu, že pro koncil bylo stěžejní nejen působení církve ve světě, ale i její sebevyjádření a vnitřní život,⁵¹ zaměříme se především na působení církve v českých zemích ad intra a ad extra.

Ad intra působila církev celoplošně, tedy všechny její skupiny: oficiální, skrytá, podzemní, kolaborující, koexistující, pasivní rezistence i kontestující, a to bez ohledu na to, jaký byl mezi nimi vzájemný vztah.⁵²

Oficiální a zároveň koexistující i kolaborující církve, se zaměřovaly zejména na liturgii a liturgické reformy, které se nejevily ateistickému a komunistickému režimu jako příliš nebezpečné, a proto je celkem toleroval a jako jediné byly víceméně povolené. Kostel a bohoslužby byly jediné místo, kde veřejný náboženský život mohl probíhat.⁵³

Církve pasivní rezistence i kontestující a zároveň skrytá i podzemní se zaměřovaly především na pastorační přístupy a postupy, spiritualitu, budování společenství, katecheze a intelektuální formaci.⁵⁴

Všechny církve v menší či větší míře naplňovaly ekleziologii II. vatikánského koncilu, kdy kněží a laici už jsou společenství, v němž rozdílné služby vyplývají z různých charismat. Laik už není pasivní pomocník kněze, ale na životě církve se aktivně podílí a nese za ni zodpovědnost.⁵⁵ Zatímco kolaboru-

50 OPATRŇY, A.: Jak byl čten koncil v Čechách a na Moravě. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003, s. 28 – 30.

51 Srov. MÁDR, O.: Jan XXIII. zahajuje koncil, s. 133. Autor neuveden.: *II. vatikánský sněm. Příprava a průběh*, s. 24, 78 – 79.

52 Například kněží, kteří byli členy Mírového hnutí katolického duchovenstva a později Pacem in Terris, se setkávali u věřících s nedůvěrou. Určité napětí panovalo i na samotném koncilu: exilová církev se k biskupům, kteří se mohli díky státnímu souhlasu koncilu účastnit, nejdříve stavěla obezřetně. Napětí bylo i mezi biskupy a delegací, která je doprovázela. Tvořili ji v podstatě konfidenti, kteří měli za úkol biskupy sledovat a poté hlásit jejich kontakty a činnost během koncilu (srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, s. 26 – 66).

53 Srov. Tamtéž, s. 153nn.

54 Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 239 – 245; srov. MUCHOVÁ, M., MUCHA, J., MUCHA, C., MUCHA, I.: Zápas o svobodu – zkušenosti katolické rodiny. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003. Dostupné online: www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Zapas-o-svobodu-zkusenosti-katolicke-rodiny.html

55 Srov. LG7, 12 – 13, srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, s. 19 – 20, srov. LEHMANN, K.: *Evangelium a dialog*, s. 152; srov.

jící a koexistující církve koncilní ekleziologii realizovali jen v rámci povolených liturgických reforem, církev pasivní rezistence a kontestující při neveřejných setkáních.

Ad extra působila nejdříve církev exilová, podzemní, skrytá a zároveň pasivní rezistence, kontestující a do určité míry i církev koexistující. Její činnost spočívala v aktivním převzetí zodpovědnosti za svět, úsilí spoluvytvářet občanskou společnost. Iniciovala nebo alespoň podporovala aktivity spojené s bojem za dodržování lidských práv, kam spadala například Charta 77 a petice Augustýna Navrátila.⁵⁶ Uvedené aktivity podporoval i kardinál František Tomášek jako oficiální hlava katolické církve. Formou korespondence s vládními představiteli se zapojil do budování občanské společnosti osobně.⁵⁷

Otázkou zůstává, do které oblasti působení zařadit liturgické reformy? Liturgie je chápána jako sebeposvěcující činnost církve a koncilní dokument o liturgické reformě je řazen mezi ty dokumenty, které se soustředí na její vnitřní život.⁵⁸ Liturgie je a byla i během komunistického a ateistického režimu v českých zemích alespoň o nedělích ve farnostech veřejně přístupná a díky užití národního jazyka srozumitelná i pro případné náhodné návštěvníky bohoslužby. Kněz tak mohl pastoračně a zejména katecheticky působit formou homilie.⁵⁹ Jestliže nekatolické církve alespoň zčásti zařadíme do odlišného, nekatolického, prostředí, na soukromých bohoslužbách, které mohly probíhat například v rámci bytových seminářů, mohli být přítomni i příslušníci jiných denominací. Nelze vyloučit, že na těchto utajovaných setkáváních probíhaly i ekumenické bohoslužby.

3.2. Dílo koncilové obnovy

Krátké období Pražského jara přineslo určité uvolnění. Ačkoliv samotný II. vatikánský koncil nemohl být v českých zemích reflektován v plné šíři,⁶⁰ považujeme jej za důležitý milník, protože přinesl ucelenější shrnutí myšlenek a závěrů koncilu, což mohlo inspirovat nejednu farnost či společenství k další činnosti.

Co se týče samotného programu, zaměřoval se spíše na působení ad extra. Představitelé i členové Díla koncilové obnovy požadovali zejména

ZVELEBIL, M.: Dílo koncilové obnovy v kontextu Pražského jara 1968, rok 2014, číslo 266. Dostupné online: <https://www.getsemany.cz/node/3182>.

56 Srov. OPATRŇÝ, A.: Jak byl čten koncil v Čechách a na Moravě. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003, s. 29 – 30.

57 Srov. Dopis kardinála Tomáška Lubomíru Štrougalovi ze dne 23.4.1988. Dostupné online: www.moderni-denij.cz/clanek/dopi-kardinala-tomaska-lubomiru-strougalovi-z-23-4-1988; srov. SVOBODA, B.: *Na straně národa. Zápas kardinála Tomáška s komunistickým režimem 1965 – 1989*, 1. vyd., Praha: Vyšehrad, 2006, s. 155, 162 – 163.

58 Srov. SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje: církev v dnešním světě*, s. 221 – 223.

59 Využití homilie ke katechezi doporučoval zejména kardinál František Tomášek (srov. AMBROS, P.: *Počátky recepce Druhého vatikánského koncilu v českých zemích a vznik Homiletických směrnic*, s. 254).

60 Srov. OPATRŇÝ, A.: Jak byl čten koncil v Čechách a na Moravě. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003, s. 29 – 30.

dodržování náboženské svobody, kterou proklamovala ústava, dále jednání mezi státem a církví, přičemž zástupcem církve by byli biskupové, nikoliv kněží *Mírového hnutí katolického duchovenstva*, znovunavázání diplomatických styků a vztahů mezi Československem a Vatikánem, zřízení pastorační rady Arcidiecéze.⁶¹ Ačkoliv pastorační rady mohou být na první pohled vnímány spíše jako interní záležitost církve a zařazovány tak spíše do působení církve ad intra, ve skutečnosti respektují svět coby mentálně odlišné prostředí od církve a podílí se na jeho budování v duchu křesťanských hodnot.⁶²

Plodem *Díla koncilové obnovy* byl časopis *Via*, o jehož zaměření lze říci, že se orientuje spíše⁶³ na působení církve ad intra. Cílem periodika bylo zprostředkování teologického vzdělání laikům⁶⁴ a pomoci uvést myšlenky II. vatikánského koncilu do života.⁶⁵

Působení církve ad intra, jejího života, se věnovaly články, které se týkaly vztahů mezi jednotlivými stavy církve: poslušnosti,⁶⁶ biskupské autoritě, na něž navázala série dialogů kněze a laika.⁶⁷ Jejich jmenovatelem byla kromě dialogu také osobní zodpovědnost. Nelze vyloučit, že napomohly změně klimatu v nejedné farnosti či řeholní komunitě, která měla alespoň nějakou možnost působit.

Působení církve ad extra však výše uvedené periodikum nevyklučuje. Sem lze zařadit aktuality ze života církve u nás a v zahraničí, názory čtenářů a hovory nad knihami⁶⁸ a příspěvky,⁶⁹ které mají ekumenický charakter a budují vztahy s jinými křesťanskými církvemi.⁷⁰

61 Srov. ZVELEBIL, M.: Dílo koncilové obnovy v kontextu Pražského jara 1968. Dostupné online: <https://www.getsemany.cz/node/3182>.

62 Srov. *Stanovy pastorační rady farnosti v Arcidiecézi olomoucké* ze dne 7.4.2020, čl. 1.3.-1.3.16. Dostupné online: https://www.ado.cz/wp-content/uploads/2019/08/stanovy_pastoracni_rady_farnosti.pdf.

63 Působení církve ad extra vůbec není vyloučeno: některé příspěvky věnují pozornost liturgickým reformám, které jsme zařadili na pomezí působení církve ad intra a ad extra a také ekumenickým otázkám, které se orientují na křesťany jiného vyznání, a ty jsme zařadili spíše do kategorie světa jakožto prostředí, které není zcela identické s katolickou církví (srov. *Via*. Dostupné online: <http://depositum.cz/knihovny/via/index.php?dle=>).

64 Srov. HOLAKOVSKÝ, V.: Základy teologie pro ty, kdo se ptají. In: *Via*, ročník 1, číslo 9, 1969, s. 148, srov. AUTOR NEUVEDEN.: *Via – její zrod a idea*. In: *Via*, ročník 1, 1968, číslo 1, s. 1; srov. AUTOR NEUVEDEN.: Prozatímní redakční rada In: Tamtéž, s. 19.

65 Srov. např. rubriku Z koncilu. In: *Via*, ročník 2, číslo 4, 1969, s. 48, srov. MÁDR, O.: Z úvodního slova při zahájení cyklu *Živá teologie*. In: Tamtéž, s. nečíslována.

66 Z příspěvku Jana Evangelisty Urbana *Osobnost a autorita v řeholi* usuzujeme, že situace si leckde vyžadovala změnu. Přečteme-li článek za užití metody protikladu, řeholní poslušnost nebývala spojována s osobní zodpovědností dospělého člověka, ale vyžadovala se nebo byla minimálně očekávána poslušnost dítěte, které nepřemýšlí a nediskutuje. Takový přístup mohl analogicky být i ve farnostech ve vztahu kněze a laika nebo uvnitř hierarchie ve vztahu biskupa a kněze (srov. URBAN, J. E.: *Osobnost a autorita v řeholi*. In: *Via*, ročník 2, číslo 5, 1970, s. 67 – 69).

67 Srov. HÄRING, B.: O autoritě v církvi. In: *Via*, ročník 2, číslo 6, 1969, s. 96 – 97; srov. REINSBERG, J., MYSLIVEC, J.: Dialog o biskupské autoritě. In: Tamtéž, s. 97 – 98.

68 Srov. např. AUTOR NEUVEDEN.: Ze světa. In: *Via*, ročník 3, číslo 3, 1970, s. 47.

69 Srov. SALAJKA, A.: Ekumenické hledisko II. kapitoly dogmatické konstituce O církvi. In: *Via*, ročník 2, číslo 1, 1969, s. 8 – 10; srov. AUTOR NEUVEDEN.: Slovanští apoštolové Cyril a Metod jako průkopníci ekumenismu. In: *Via*, ročník 2, číslo 2, 1969, s. 32; srov. FREI, V.: Ekumenismus a jeho problémy. In: *Via*, ročník 3, číslo 1, 1970, s. 2 – 4.

70 Srov. AUTOR NEUVEDEN.: Hlas otců. In: *Via*, ročník 1, číslo 3, 1968, s. 59.

Nechyběly ani příspěvky věnované liturgickým reformám, které řadíme na pomezí církve působící ad intra a ad extra: překlady eucharistických modliteb, ohlasy na nový římský misál či kancionál, články věnované sakramentálním stavbám a uspořádáním liturgického prostoru,⁷¹ zamyšlení nad podobou liturgie, výběr čtení z Písma, úroveň homilie, důležitosti obnovy křestního i manželského slibu a bohoslužby slova. Liturgie byla veřejně přístupná a pokoncilní změny mohl vnímat každý, kdo na ni zavítal.⁷²

3.3. Metodologický přínos II. vatikánského koncilu

Výše uvedené podkapitoly ukazují spíše na praktickou realizaci koncilních idejí, nakolik aktuální situace a podmínky v českých zemích dovolovaly.

Jestliže vyjdeme z poznatků o II. vatikánském koncilu, jeho interpretaci a recepci pár let po jeho skončení i později, s větším odstupem zjistíme, že byly realizovány následující přístupy:

Čtení znamená dobu,⁷³ kdy určitá skutečnost, která se odehrává v konkrétním prostoru a čase, je klíčová, a církev ji nahlíží ve světle evangelia a zároveň se jí snaží v příhodnou dobu a optimálním způsobem ovlivnit.⁷⁴ Ať už na setkávání v rámci seminářů bytových či ekumenických v Jirchářích, tajného studia teologie bývala reflektována situace církve a společnosti. Za znamení doby byly pokládány především pojmy jako svoboda, svědomí, ale i církev, svátost, svátostina, poslušnost, jejichž chápání bylo vzhledem k životním podmínkám církve ve společnosti zkreslený. Autoři příspěvků v časopisu *Via* se snažila předložit svým čtenářům jejich pravdivý obsah.⁷⁵

71 AUTOR NEUVEDEN.: Návrh překladu eucharistických modliteb. In: *Via*, ročník 2, číslo 6, 1969, s. 81 – 84; srov. BOUŠE, B., KONZAL, V.: Několik poznámek k novému jednotnému kancionálu. In: *Via*, ročník 1, číslo 5, 1968, s. 96 – 99; srov. AUTOR NEUVEDEN.: Z redakce nového kancionálu. In: *Tamtéž*, s. 94 – 96; srov. REINSBERG, J.: Obnova liturgická a obnova kostela z hlediska kněze. In: *Via*, ročník 1, číslo 6, 1968, s. 112 – 114.

72 Jako příklad bývá uváděn chrám Panny Marie před Týnem, kde působil P. Jiří Reinsberg, který jako první zavedl liturgické reformy, zejména pozdravení pokoje, koncelebrace kněží, aktivní zapojení laiků do bohoslužby (srov. BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, s. 170 – 172; srov. HRADÍLEK, P.: Loajální, ale svůj: andělský legionář P. J. R. In: *Getsemany* číslo 147, 2004. Dostupné online: <https://www.getsemany.cz/node/630>).

73 Srov. OPATRŇY, A.: Jak byl čten koncil v Čechách a na Moravě. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003, s. 29 – 30; srov. OPATRŇY, A.: Konstituce Gaudium et spes jako inspirace pro současnou pastorální teologii. Dostupné online: <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/konstituce-gaudium-et-spes-jako-inspirace-pro-soucasnou-pastoralni-teologii-ales-opatrnny>.

74 Srov. AMBROS, P.: *Fundamentální pastorální teologie. Pastorální teologie I*, 1. vyd., Olomouc: Mgr. Jiří Burget, 2001, s. 9nn.

75 Srov. ZVĚŘINA, J.: Problém svobody. In: *Via*, ročník 1, číslo 1, 1968, s. 25; srov. ZVĚŘINA, J.: Problém svobody. In: *Via*, ročník 1, číslo 2, 1968, s. 25; srov. ZVĚŘINA, J.: K teologii svátostin. In: *Via*, ročník 2, číslo 9, 1969, s. 36 – 38; srov. URBAN, J. E.: Osobnost a autorita v řeholi. In: *Via*, ročník 3, číslo 5, 1970, s. 67 – 69.

Se čtením znamená doba úzce souvisí metoda pastorální teologie: vidět-posoudit-jednat a kriteriologie-kairologie-praxeologie. Je nutné vidět určitou palčivou otázku, problém, ty ve světle evangelia a učení církve reflektovat a výslednou reflexi uvést v příhodnou dobu do života,⁷⁶ což se v českých zemích projevovalo v rámci uvedených aktivit okolo Charty 77 a petici Augustýna Navrátila.

4. Závěr

Pokud bychom se měli zamyslet nad vlivem II. vatikánského koncilu na postoj církve ke světu v českých zemích, z hlediska chronologického byla velmi specifická. Specifikum českých zemí spočívalo v tom, že pastorační přístupy, koncilní ekleziologie byly nazírány, promýšleny a hlavně žity v komunistických vězeních během 50. let dvacátého století. Samotní bývalí vězni zjišťovali, že II. vatikánský koncil prožívali a jeho ideje uskutečňovali přímo ve věznicích ještě před koncilem samotným, který se konal až v letech 1962-1965, kdy mnozí už byli propuštěni.⁷⁷ Ve vězení vznikala přátelství mezi kněžími, řeholníky, laiky, ale i těmi, kteří se pokládali za nevěřící, a členy jiných křesťanských církví. Společně reflektovali život církve i společnosti a promýšleli vhodné pastorační přístupy.⁷⁸

Nelze si nepoložit otázku, nakolik je vliv II. vatikánského koncilu na postoj církve ke světu aktuální i dnes? V zásadě jej můžeme pokládat za nadčasový. Čistě znamená doba a optimálně na ně reagovat, je aktuální neustále.

Znamení naší doby jsou krize rodiny, sociální sítě, postoj k uprchlíkům, individualismus, různá náboženství či duchovní proudy. Církev tyto všechny jevy reflektuje, a to dvojí formou: glosováním na sociálních sítích a internetu, zážitkovou pastoračí. Farnosti pořádají například farní dny, plesy, tábory pro děti. Pastorační centra různé víkendové akce, které mají náplň jak duchovní, tak zážitkovou. Bohoslužby například pro děti a mládež mívají hudební doprovod v jiných žánrech než běžná liturgie, kde převládají varhany a písně z kancionálu. Jen čas ukáže, nakolik jsou dnešní pastorační přístupy účinné.

Použitá literatura

AMBROS, P.: *Fundamentální pastorální teologie. Pastorální teologie I*, 1. vyd., Olomouc : Mgr. Jiří Burget, 2001.

76 Srov. AMBROS, P.: *Fundamentální pastorální teologie. Pastorální teologie I*, s. 9nn; srov. OPATRŇÝ, M.: *Přehled metod pastorační práce. Skriptum předmětu Speciální okruhy pastorace*, s. 5nn. Dostupné online: <https://docplayer.cz/23617890-Prehled-metod-pastoracni-prace.html>.

77 Srov. BRADNA, A.: Jak jsem prožíval Druhý vatikánský koncil. In: *Teologické texty*, ročník 18, číslo 5, 1995, s. 164.

78 Srov. Tamtéž.

- AMBROS, P.: Počátky recepce Druhého vatikánského koncilu v českých zemích a vznik Homiletických směrnic. In: ed. NOVOTNÝ, V.: *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, s. 254 – 263.
- AUTOR NEUVEDEN.: Hlas otců. In: *Via*, ročník 1, číslo 3, 1968, s. 59.
- AUTOR NEUVEDEN.: Návrh překladu eucharistických modliteb. In: *Via*, ročník 2, číslo 6, 1969, s. 81 – 84.
- AUTOR NEUVEDEN.: Prozatímní redakční rada. In: *Via*, ročník 1, 1968, číslo 1, s. 19.
- AUTOR NEUVEDEN.: Slovanští apoštolové Cyril a Metod jako průkopníci ekumenismu. In: *Via*, ročník 2, číslo 2, 1969, s. 32.
- AUTOR NEUVEDEN.: *Via* – její zrod a idea. In: *Via*, ročník 1, 1968, číslo 1, s. 1.
- AUTOR NEUVEDEN.: Z redakce nového kancionálu. In: *Tamtéž*, s. 94 – 96.
- Autor neveden.: *II. vatikánský sněm. Příprava a průběh*, vydání nevedeno, Řím : Křesťanská Akademie, 1966.
- BALÍK, S., HANUŠ, J.: *Katolická církev v Československu 1945–1989*, 1. vyd., Brno: CDK, 2007.
- BALÍK, S., HANUŠ, J., HRADÍLEK, P., RECHLÍK, K.: *Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země*, 1. vyd., Brno : CDK, 2013.
- BOUŠE, B., KONZAL, V.: Několik poznámek k novému jednotnému kancionálu. In: *Via*, ročník 1, číslo 5, 1968, s. 96 – 99.
- BRADNA, A.: Jak jsem prožíval Druhý vatikánský koncil. In: *Teologické texty*, ročník 18, číslo 5, 1995, s. 163 – 164.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu*, vydání nevedeno, Praha : Zvon – České katolické nakladatelství, 1995.
- Dopis kardinála Tomáška Lubomíru Štrougalovi ze dne 23.4.1988. Dostupné online: www.moderni-denijy.cz/clanek/dopi-kardinala-tomaska-lubomiru-strougalovi-z-23-4-1988
- FREI, V.: Ekumenismus a jeho problémy. In: *Via*, ročník 3, číslo 1, 1970, s. 2 – 4.
- HÄRING, B.: O autoritě v církvi. In: *Via*, ročník 2, číslo 6, 1969, s. 96 – 97.
- HOLAKOVSKÝ, V.: Základy teologie pro ty, kdo se ptají. In: *Via*, ročník 1, číslo 9, 1969, s. 148.
- HRADÍLEK, P.: Loajální, ale svůj: andělský legionář P. J. R. In: *Getsemany* číslo 147, 2004. Dostupné online: <https://www.getsemany.cz/node/630>
- LEHMANN, K.: Evangelium a dialog. In: *Teologické texty*, číslo 5, 1995.
- MÁDR, O.: Jan XXIII. zahajuje koncil. In: *Teologické texty*, číslo 4, 2002.
- MÁDR, O.: Z úvodního slova při zahájení cyklu Živá teologie. In: *Tamtéž*, s. nečíslována.
- MUCHOVÁ, M., MUCHA, J., MUCHA, C., MUCHA, I.: Zápas o svobodu – zkušenosti katolické rodiny. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003. Dostupné online: www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Zapas-o-svobodu-zkusenosti-katolicke-rodiny.html
- NOVOTNÝ, V.: Plán akce pro vydávání českých vysokoškolských příruček bo-hovědných. Stav české katolické teologie v letech 1949 – 1950. In: *Studia theologica*, ročník 10, číslo 3, 2008, s. 50 – 51.
- NS RČS 1948-1954 In: *Společná česko-slovenská parlamentní knihovna*. Dostupné online: www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/to472_01.htm

- OPATRŇÝ, A.: Konstituce Gaudium et spes jako inspirace pro současnou pastorální teologii. Dostupné online: <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/konstituce-gaudium-et-spes-jako-inspirace-pro-soucasnou-pastoralni-teologii-ales-opatrný>
- OPATRŇÝ, A.: Jak byl čten koncil v Čechách a na Moravě. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003, s. 28 – 30.
- OPATRŇÝ, M.: *Přehled metod pastorační práce. Skriptum předmětu Speciální okruhy pastorace*. Dostupné online: <https://docplayer.cz/23617890-Prehled-metod-pastoracni-prace.html>
- OPATRŇÝ, M.: *Sociální práce a teologie. Inspirace a podněty sociální práce pro teologii*. 1. vyd., Praha : Vyšehrad, 2013.
- OTÝPKOVÁ, P.: Postoj církve ke světu v dokumentech II. vatikánského koncilu. In: *Studia Aloisiana*, ročník 10, 2019, číslo 1, s. 51 – 57.
- PESCH, O. H.: *Druhý vatikánský koncil 1962 – 1965. Příprava, průběh, odkaz*, 1. vyd., Praha : Vyšehrad, 1996.
- PETRÁČEK, T.: *Církev, tradice, reforma. Odkaz Druhého vatikánského koncilu*, 1. vyd., Praha : Vyšehrad, 2015.
- PETRÁČEK, T.: Několik poznámek k problematice kněží a totalitní státní moci v historickém kontextu. In: *Salve*, číslo 1, 2011, s. 7 – 16.
- REINSBERG, J., MYSLIVEC, J.: Dialog o biskupské autoritě. In: *Via*, ročník 2, číslo 6, 1969, s. 97 – 98.
- REINSBERG, J.: Obnova liturgická a obnova kostela z hlediska kněze. In: *Via*, ročník 1, číslo 6, 1968, s. 112 – 114.
- SALAJKA, A.: Ekumenické hledisko II. kapitoly dogmatické konstituce O církvi. In: *Via*, ročník 2, číslo 1, 1969, s. 8 – 10.
- SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje*, vydání neuvedeno, Řím : Křesťanská Akademie, 1968.
- SKALICKÝ, K.: *Radost a naděje: církev v dnešním světě*. 2. vyd., Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- SKOBLÍK, J.: Česká ekleziologie padesátých let v teorii a praxi (reminiscence, nikoliv reflexe). In: ed. NOVOTNÝ, V.: *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, 1. vyd., Praha : Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 47 – 72.
- SLOUK, P.: *Wie ain Weg durch den Nebel: Rezeption des Zweiten vatikanischen Konzil durh die tshechische Kirche im Spiegel von 31 qualitativen Interview mit Zeitzeugen*, disertační práce, Wien: vlastními náklady, 2001.
- Stanovy pastorační rady farnosti v Arcidiecézi olomoucké ze dne 7.4.2020*, čl. I.3.-I.3.16. Dostupné online: https://www.ado.cz/wp-content/uploads/2019/08/stanovy_pastoracni_rady_farnosti.pdf
- STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filosofie*, 1. vyd., Praha : Zvon. České katolické nakladatelství, 1996.
- SVATOŇ, R.: *Duchovní cesty českého ekumenismu. Minulost, přítomnost a perspektivy*, 1. vyd., Velehrad-Roma, s.r.o. – Olomouc : Refugium, 2014.
- SVOBODA, B.: *Na straně národa. Zápas kardinála Tomáška s komunistickým režimem 1965 – 1989*, 1. vyd., Praha : Vyšehrad, 2006.

- URBAN, J. E.: Osobnost a autorita v řeholi. In: *Via*, ročník 2, číslo 5, 1970, s. 67 – 69.
- URBAN, J. E.: Osobnost a autorita v řeholi. In: *Via*, ročník 3, číslo 5, 1970, s. 67 – 69.
- VAŇÁČ, M.: Křesťanské církve v českých zeních v 60. letech (1960 – 1968). In: *Getsemany*, číslo 121, 2001. Dostupné online: www.getsemany.cz/node/318
- VAŠKO, V.: *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po 2. světové válce*, 1. vyd., Praha : Zvon. České katolické nakladatelství, 1990.
- VENRKBCOVÁ, D.: *Duchovní klima ve městě Olomouci po roce 1990*, diplomová práce, Olomouc: vlastním nákladem, 2014.
- VLČEK, V.: Služebníci nevěrní. In: *Teologické texty*, číslo 2, 2003. Dostupné online: www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/sluzebnici-neverni.html
- Z koncilu. In: *Via*, ročník 2, číslo 4, 1969, s. 48.
- ZVELEBIL, M.: Dílo koncilové obnovy v kontextu Pražského jara 1968, rok 2014, číslo 266. Dostupné online: <https://www.getsemany.cz/node/3182>
- ZVĚŘINA, J.: K teologii svátostin. In: *Via*, ročník 2, číslo 9, 1969, s. 36 – 38.
- ZVĚŘINA, J.: Problém svobody. In: *Via*, ročník 1, číslo 1, 1968, s. 25.
- ZVĚŘINA, J.: Problém svobody. In: *Via*, ročník 1, číslo 2, 1968, s. 25.
70. výročí nakladatelství Vyšehrad 7. května – 1. června. Seminář v Zrcadlové kapli 7. 5. v 17 hodin. Dostupné online: www.nkp.cz/vystavy/2004/vysehrad/vysehrad.htm

ThLic. Mgr. Petra Otýpková
Teologická fakulta Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích
Kněžská 8
370 01 České Budějovice
otypkpoo@tf.jcu.cz

Korespondenční adresa pro doručení:

Petra Otýpková
Urxova 437/4
779 00 Olomouc
otypkpoo@tf.jcu.cz